

Bert-Jaap Koops, Christoph Lüthy, Annemiek Nelis, Carla Sieburgh (red). *De maakbare mens – Tussen fictie en fascinatie*. Bert Bakker, Amsterdam 2009. 19,95 euro.

Laveren tussen genezen en verbeteren

boek

De 'maakbare mens' is een lastig begrip, want meerduidelijk. In het Nederlandse debat daarover circuleren vier soorten maakbaarheid: verbetering van functies (cosmetica, doping), ingrijpen in de voorplanting van het individu (IVF), uitbreiding met kunstmatige onderdelen (orgaanvervanging) en methoden om gedrag te sturen (psychofarmaca). Daarnaast is er een veelvoud aan verschijningsvormen. Van slimme pillen tot reproductief kloneren, van nanotechnologie tot cyborgs. Het debat is even levendig als heftig, vertekenend en gepolariseerd. Dat komt mede omdat het debat wordt gevoerd op basis van feiten, fantasieën én fictie (vooral films).

In *De maakbare mens* tonen diverse auteurs haarscherp aan hoe flinterdun de scheidslijn is tussen mooi en gewoontjes, tussen genezing en verbetering, tussen ziekte en persoonskenmerk. Daarbij is de overgang van genezen – beter maken – naar verbeteren – nóg beter maken – vaak een cruciale grens. Bijvoorbeeld: kan een ADHD-pil ook worden gebruikt om de concentratie van 'normale' mensen te verhogen? Het debat toont onze ambivalente houding tegenover technologische vooruitgang: wij omarmen deze én verzetten ons ertegen. Enerzijds bedreigt techniek onze individualiteit, anderzijds ontleent de mens hieraan een groot deel van zijn individualiteit. Iedereen veroverd zijn autonomie op de ingelijfde brillen, mobieltjes, auto's, kunstheupen, piercings, iPods, enzovoort. Tegelijkertijd danken we onze autono-

mie juist aan deze technische middelen. Dat is de *double bind* van onze natuurlijke kunstmatigheid. Iedere technologische vinding definieert mede haar gebruiker. Steeds weer opnieuw. Waar gaat dat heen? Naar onsterfelijkheid? Het debat over 'longevity' heeft filosofische trekjes. De bioconservatieven menen dat het goed is zoals het is en zelfs verkeerd om de levensduur te verlengen. De transhumanisten menen daarentegen dat de mens zijn huidige zelf mag, kan, zelfs moet overstijgen. Inderdaad tot aan onsterfelijkheid. Dat lijkt ietwat optimistisch. Tegenstanders van het alsmaar zoeken naar verbeteringen hanteren vaak het argument dat het 'tegennatuurlijk' is. Maar hoe houdbaar is dat argument? De grenzen tussen 'natuurlijk' en 'kunstmatig' vervagen steeds meer. In therapeutische zin is de scheidslijn tussen 'normaal laten functioneren', 'verbetering van een functie', 'genezing' en 'cosmetische doelstelling' zeer onduidelijk. Van al deze therapeutische doelstellingen maakt de huidige geneeskunde gebruik. Dagelijks. Op allerlei plekken. Wie beseft dat een baby binnen luttele minuten na de geboorte de hiepruk krijgt, ontkomt niet aan de conclusie: de natuurlijkheid van de mens blijft hooguit enkele minuten ongeschonden.

Relevant boek, actueel én spannend. **FRANS MEULENBERG**, publicist en medewerker medische ethiek, Erasmus Universiteit Rotterdam

Het rapport is te vinden via www.cbs.nl, klik op Publicaties en daarna op Boeken. Daar is het rapport ook te bestellen.

Zorg in cijfers

web

Wie van cijfers houdt, kan zijn hart ophalen aan *Gezondheid en zorg in cijfers 2009* van het CBS. Het jaarlijkse overzicht omvat deze keer louter interessante onderwerpen. Zo leren we uit een analyse van de financieel-economische positie van zorginstellingen dat twee derde van de ziekenhuizen momenteel een solvabiliteit van minder dan 15 procent kent en daarmee de streefnorm niet haalt. En dat door de overgang naar financiering via DBC's met declaratie achteraf de ggz-instellingen in liquiditeitsproblemen gekomen zijn en de bedrijfsresultaten onder druk staan. Bekende feiten wellicht, maar nu cijfermatig stevig onderbouwd. Andere onderwerpen zijn onder andere: Voor welke klachten gaan we naar de huisarts? Hoe

staat het met de perinatale sterfte? Hoe hebben de zorguitgaven zich de afgelopen decennia ontwikkeld?

Aardig is ook dat het CBS de gezondheid van Nederland legt langs de meetlat van een aantal lidstaten van de Europese Unie. De sterfte aan kanker in Nederland blijkt dan vrij hoog, de sterfte aan hartziekten juist laag. Ook het aantal uit het ziekenhuis ontslagen patiënten is laag, terwijl het percentage van het bruto binnenlands product dat wordt uitgegeven aan de gezondheidszorg ongeveer op het Europese gemiddelde ligt. **HM**

Arts onder dictatuur

film

De Ethiopische regisseur Haile Gerima heeft er lang over gedaan om zijn film *Teza* te maken. Het idee dateert al van het begin van de jaren negentig.

Gemakkelijk te 'consumeren' is deze realistische en sombere, twee decennia omspannende film niet geworden. Het verhaal dat vanuit het heden in een aantal flashbacks wordt verteld, gaat over een Ethiopische student geneeskunde, later arts, die na zijn studie in Duitsland vol van goede bedoelingen naar zijn geboorteland terugkeert. In het Duitsland van de jaren zeventig flirt hij met het marxisme, maar in Ethiopië wordt hij geconfronteerd met de marxistische werkelijkheid: het schrikbewind van de tiran Mengistu en de bloedige burgeroorlog die daarvan het gevolg is.

Terwijl hij samen met een vriend mensenlevens probeert te redden in de plaatselijke kliniek, ziet hij hoe er heuse klopjachten op dissidenten worden georganiseerd. Dan krijgt hij zelf te maken met de 'rechtbank voor zelfkritiek'. Een film over hoe het idealisme van een jonge arts strandt in de rauwe werkelijkheid van een gruwelijke dictatuur. **HM**

Teza draait nu in de bioscoop (zie: www.filmladder.nl). De film is ook te boeken voor een besloten voorstelling. Mail voor de mogelijkheden Marieke Jonker: marieke@amstelfilm.nl.

Dichten als een dokter

boek

'Er zijn oude dwaze vrouwen / die in een bundeltje op de rug / hun hele hebben en houden dragen. / Zwervers die in elkaar gedoken / nachtenlang zitten op spoorwegstations. / Zieken die in het ziekenhuis wachten / op hun laatste operatie. / En ik heb zoveel tijd verdaan / met jou.'

Anna Świrszczyńska (1909-1984) schreef gedichten met begrijpelijke zinnen. In het geciteerde gedicht *Op spoorwegstations* gaat ze direct op haar doel af. De Poolse uit zich niet zelden genadeloos en zit de lezer met haar poëzie direct op de huid.

In *Ik word toiletjuffrouw* meldt ze: 'Ik ga gedichten schrijven, / de lichamelijke toegewijd (...) / Ik zal deemoed leren / jegens menselijke blaas en darmen, / die zoveel verstandiger zijn / dan ik.' In hetzelfde gedicht omschrijft ze 'de ziel' als 'de zuster van de blaas en darmen'. Świrszczyńska benadert haar thema's zoals artsen met patiënten kunnen omgaan: routine vervaagt de notie van schaamte. Is het toeval dat de dichteres als verpleegster heeft gewerkt?

'Het was een zware nacht in het ziekenhuis, / de stank van etter, gekrijs van gewonden, / ik boog voorover in de duisternis tot bij haar mond, / ze fluisterde hoeveel hij van haar hield / en hoe hij was vertrokken, / een jonge vrouw met haar als een waterval. / Gisteren / hebben ze haar heen afgezet.'

Haar als een waterval is één van de gedichten van Świrszczyńska waarin de twee werelden samenkomen en zowaar: de poëzie zit – bijna letterlijk – dicht op de huid dan de geneeskunde. Nog beklemmender wordt het wanneer de dichteres in *Morgen gaan ze in mij snijden* haar eigen ervaring als patiënte in het ziekenhuis beschrijft: 'Nu lig ik in een chirurgische kliniek in Krakau, / hij staat aan mijn bed. / Morgen / gaan ze in me snijden. / Buiten staan de meibomen betoverend als het leven, / en in mij heersen nederigheid, angst en rust.' Dit waren haar laatste woorden: Anna Świrszczyńska overleed aan de gevolgen van de ingreep.

IGNACE SCHRETLEN

De mooiste van Świrszczyńska, verschenen bij Lannoo/Atlas, met een inleiding van Czesław Miłosz, is een tweetalige selectie uit het werk van de Poolse dichteres. In Heb medelijden, tijd – Poolse poëzie van de twintigste eeuw (uitgegeven door Plantage) is Świrszczyńska één van de zestien dichters.

De mooiste van Świrszczyńska

vertaald door J.G. Grootenboer
Karel Lemstra

ingeheld door Czesław Miłosz

Lannoo/Atlas